

Törzskönyvezett gyógyszerkészítmények 1943-ban.

2. Erdélyi gyógyszertárak és gyógyszergyártók törzskönyvezett készítményei

Gyéresi Árpád¹, Kata Mihály², Gyéresi Mária³

¹Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem, Gyógyszerészeti Kar, ²Szegedi Tudományegyetem, Gyógyszertechnológiai Intézet, ³Salvator Gyógyszertár, Marosvásárhely

Kivonat

Az elmúlt évszázad hatalmas fejlődést hozott a gyógyítás és a gyógyszerek területén is. Viszonylag rövid történelmi idő, 73 év alatt gyökeres az átalakulás úgy a gyógyszerek előállítása, skálája, mint a gyógyítás területén. Ezt tükrözi a szerzők tanulmánya egy korabeli (1943) gyógyszerkatalógus alapján. A tanulmányozott korszakban néhány erdélyi gyógyszertár is rendelkezett saját, törzskönyvezett gyógyszerkészítménnyel, a gyógyszergyártó laboratóriumok és a gyógyszervegyészeti gyárak (Napochemia, Hygiea, Vesta) mellett. A korabeli gyógyszerkészítményekből kiindulva mérhető le ugyanakkor a gyógyszertárak szerepének mai átalakulása is.

Kulcsszavak: gyógyszerformák, törzskönyvezés, gyártók

A XX. század tudományos eredményei meghatározóak az emberiség története szempontjából. E század fejlődésére a gyógyszerek területén jellemző, hogy a század végén a gyógyításban szereplő gyógyszerek közel 90 %-a az elmúlt fél évszázad kutatásainak eredménye. 100 év alatt gyökeresen átalakultak a gyógyítás eszközei. Számos tudományág rohamos fejlődése úgy a diagnosztika, mint gyógyszerkutatás lehetőségeinek rendkívüli mértékben való bővülése átalakította a gyógyítás gyakorlatát, annak szemléletét. A gyógyszerkészítés technológiája, a gyógyszerformulálás lehetőségei által, nem csak a hatóanyagok célszerű területre való bejutását teszi lehetővé, hanem programozott gyógyszerhatás érhető el. Számos új hatóanyagcsoport

Registered medicines in 1943. 2. Registered products of Transylvanian pharmacies and drug factories

The last century brought a huge progress in all fields of healthcare and pharmaceutical industry. In 73 years, a relatively short historical time, a radical transformation has been produced both in manufacturing and in the diversity of drugs, as well as in healthcare. Based on a contemporary drug catalog (1943), the present study also reflects this fact. In the studied period, besides the pharmaceutical laboratories, chemical and pharmaceutical factories (Napochemia, Hygiea, Vesta) some of the Transylvanian pharmacies also had their own registered medicines. Starting from the list of drugs being in use in the above mentioned period of time we can observe the transformations nowadays pharmacies have undergone.

Keywords: pharmaceutical forms, registration, manufacturers

áll a terapeuta rendelkezésére, a kémiai szerkezet modulálása által a mellékhatások célszerű kiküszöbölése vagy jelentős mérséklése érhető el. Szinte minden területen rendelkezünk már hatékony gyógyszerekkel, avagy más gyógyító eljárásokkal. A gyógyszertári gyógyszerkészítés teljesen visszaszorult, teljes paradigmaváltás következett be, ma már a gyógyszerészeti tanácsadás van előtérben. A hatalmas ráfordítást igénylő új gyógyszer-molekulák kutatása lelassult, a nemzetközi harmonizáció a gyógyszerek bejegyzésében és minőségbiztosításában igényes feltételek teljesítését igényli. A technológiai fejlődés adta lehetőségek, a helyes gyakorlatok szigorú előírásai szinte csak a tőkeerős ipari körülmények között valósíthatók meg, illetve gazdaságosak [1].

A gyógyszerészet jövőjének alakulásában ezek a szempontok már a múlt század 30-as éveiben jelentkeztek. Már akkor jelentős viták zajlottak a gyógyszertárak és a

Dr. Gyéresi Árpád

540143 Marosvásárhely - Târgu Mureș

Aleea Cornișa nr. 4 ap.16

E-mail: agyeresi@gmail.com

gyártók lehetőségei és jogai szintjén. Mai szemmel nézve, hacsak az antibiotikumok és számos szintetikus gyógyszer-csoport megjelenésére utalunk, vitathatatlan, hogy a gyógyszerzakértő (a gyógyszerész) más szerepkörben hasznosíthatja leginkább felhalmozott és egyre bővítendő tudását. A XXI. század már a humán génállomány felderítésével köszöntött be, a génebézés lehetőségeinek kiaknázása, az egyénre szabott gyógyszer-molekula kialakítása elérhető közelségben van.

A fentiek tükrében érdekes és tanulságos áttekinteni a háromnegyed századdal ezelőtt létező gyógyszereket, a gyártók skáláját, az erdélyi gyógyszergyártást, melyben még egyes gyógyszertárak is rendelkeztek szerény szereppel. A tanulmányunk alapját képező 1943. évi gyógyszerkatalógus [7] kordokumentumként a gyógyszerek mai skálájának, a gyógyítás aktuális lehetőségeinek a jobb értékelését is szolgálja.

Az 1943-as gyógyszerkatalógus egyaránt tartalmazza a korabeli Magyarország területén előállított, valamint külföldi gyártók készítményeit. A törzskönyvezett készítmények előállításában szerepet vállaltak az erdélyi gyógyszer- és vegyszergyárak, gyógyszerészeti laboratóriumok (középzemai gyógyszergyártás) és néhány gyógyszertár

is. Áttekintésükben ezek rövid történetével és gyártmányainkkal foglalkozunk.

1. Erdélyi gyógyszertárak törzskönyvezett készítményei 1943-ban

A katalógus öt erdélyi gyógyszertárat nevesít, Erdély három városából. A továbbiakban ezek fontosabb adatait ismertetjük [4, 8, 9].

2. Gyógyszervegyészeti laboratóriumok

Paul Traugott Meissner szász származású gyógyszerész [3] a brassói Fehér Templom nevű gyógyszertárában már az 1800-as évek elején gyógyszerészeti laboratóriumot létesített. Az általa előállított galenusi készítményekkel, gyógyszer-alapanyagokkal, vegyszerekkel látta el a környékbeli gyógyszertárakat.

Középzemai gyártóknak feleltek meg, melyek injekciók készítésére is vállalkoztak. Az 1.-nél említett **dr. Ferencz Áron** laboratóriuma mellett **Boross Bálint** gyógyszer- és

1. táblázat. Törzskönyvezett készítmények erdélyi gyógyszertárakból

Gyógyszerész neve	Diploma, Doktori cím	Város	Gyógyszertár	Készítmény
Ajvász Árpád (sz. Székelyudvarhely 1899 mh.Csíkszereda, 1965)	1923 Szeged	Csíkszereda	Fekete Sas	HAEMORRHODIN aranyérkenőcs (Extr.Juglandis, acid.boric., mentol, anesztézin)
Dr.Biró Géza-örököse: Biró Ferencz Géza (Sz.1902)	1924 Szeged	Kolozsvár	Hunyadi Mátyás (1944-ig)	ÁFONYA bor, IPEPURAT tabl. (ipecacuanhae pulv.,kodein- foszfát), KASTANIN sol. (extr.hippocastani fluid., metilsalicilát, kámfor, mentol.
Dávid János (sz.Kézdivásárhely mh.Marosvásárhely 1959)	1918 FJTE Kolozsvár	Marosvásárhely	Szentlélek	PRODAL tabl. (fenobarbital, 1894, alcohol.trichlorisobutylic)
Dr.Ferencz Áron (sz.Nagyajta, mh. 1954 Újpest)	1903 FJTE Kolozsvár - 1906 dr., a FJTE megbízott tanára, az Egyetemi gyógyszer-tár vezetője	Kolozsvár	Labor.**	(Digitoxinum solutum) [4]
Ifj.dr.Hintz György (sz.1874, mh.1956)	1896 FJTE Kolozsvár, 1897 dr.	Kolozsvár	Szent György*	12 készítmény: 1 por, 2 tbl., 1 granula, 4 sol., 4 syr.
Ifj.Hintz György (1912 Kolozsvár-1989 Eltville)				
Lukács Ferenc (sz.1882-Büdszentmihály, mh.1958)	1904 FJTE Kolozsvár	Kolozsvár	Apostol**	-adat nélkül

*1949-ig, ma Gyógyszerésztörténeti Múzeum (Orient Gy.gyűjteménye); **(1874-Mátyás Király) - megvásárolva dr. Széki Tibortól

vegyészeti laboratóriuma szerepel a katalógusban. Utóbbi szilárd, folyékony és lágy gyógyszeralakokat egyaránt gyártott. Törzskönyvezett készítményeinek az alábbi a megoszlása:

- Szilárd gyógyszeralakok: 1 por, 1 granula, 2 tabl.,
- Lágy gyógyszeralakok: 1 (végbél)kúp,
- Folyékony gyógyszeralakok: 2 sol., 1 szemvív, 2 csepp, 7 injekciós oldat, 2 szirup, 1 gyógybor.

3. Gyógyszer- és vegyészeti gyárak

Erdélyben az ipari szintű gyógyszergyártás előfutára Faragó András gyógyszerész volt, aki 1929-ben Szászvárosban megalakította a Digitalis szövetkezetet [2, 5, 6]. Digitaliskultúrákat létesített és e növény hatóanyagának hasznosítására gyógyszerformákat állított elő.

Páter Béla már 1904-ben – Európában elsőként – Kolozsváron létesített gyógynövénykísérleti állomást, ahol fokozatosan jelentős kutatólaboratóriumot hozott létre. Számos gyógynövényalapú készítményt dolgoztak ki [5, 6].

Gyógyszer és vegyi termékek ipari szintű előállításával a 40-es években három erdélyi cég foglalkozott: a kolozsvári székhelyű **Napochemia** és **Hygiea**, valamint a nagyváradi **Vesta**. Termékeinek számával és volumenével a Napochemia emelkedett ki.

sával a 40-es években három erdélyi cég foglalkozott: a kolozsvári székhelyű **Napochemia** és **Hygiea**, valamint a nagyváradi **Vesta**. Termékeinek számával és volumenével a Napochemia emelkedett ki.

3.1. A Napochemia rövid története és termékskalája

Kolozsváron 1920-ban, a Ferenc József Tudományegyetem (FJTE) megszűnése után, az Egyszarvú (Unicorn) gyógyszerár mellett létesült az opoterapiás készítmények gyártására szakosodott, kezdetben Terapia elnevezésű laboratórium. 1923-ban a bécsi székhelyű Egger&Co céggel egyesült. Az új adminisztratív vezetőség a cég nevét Ufaromra (Uzinele Farmaceutice Române) változtatta, és Bukarestben egy fiókcéget nyitott, mely ott ezen a néven működött tovább. A kolozsvári gyáregység 1933–37 időszakában jelentősen bővült, és több külföldi szabadalmat is megvásárolt. Saját kutatások eredményeként jelentős hormontartalmú készítményeket gyártott (folliculin, gonadotrop hormon, majd inzulin). Később felvette a Napochemia nevet [5, 6]. Az államosítás után ebből a cégből fejlődött ki Románia egyik legjelentékenyebb gyógyszergyára, amely 1957-ben újra felvette a Terapia nevet.

Az 1943-as Katalógusban szereplő törzskönyvezett készítmények száma és változatossága szempontjából egyértelműen kitűnik, hogy a Napochemia a legjelentősebb erdélyi gyártó volt abban az időben. A feldolgozott hatóanyagok és gyógyszeralakok tekintetében egyaránt nagyon változatos képet mutatott a termékskalája. A hatóanyagok között találunk számos alkaloidot (atropin, szkopolamin, chinin, cuprein, efedrin, koffein, morfin, apomorfín, sztrichnin), vitaminokat (B₁, C), hormonkészítményeket, enzimkészítményeket, szalicilátokat (acetilszalicilsav, nátriumszalicilát), uretánt, barbitált, fenobarbitált, bizmut -készítményeket, szerves arzénvegyületet (nátrium-kakodilát), prokaint („cocainum novum”), fenolftaleint – hashajtó hatású növényi drogokkal társítva, növényi kivonatokat (extractum belladonnae, extractum filicis maris), illóolajokat (eukaliptol), számos szervesetlen vegyületet (nátrium-nitrit!, kálium-permanganát, kalcium-magnézium-réz-cink-sók, bórsav).

A gyógyszeralakok változatossága a **2. táblázatban** látható, s mint kitűnik, kiemelkedően

2. táblázat. Erdélyi gyógyszer- és vegyészeti gyárak törzskönyvezett készítményei

Gyógyszeralak	Gyártó neve		
	NAPOCHEMIA (Kolozsvár)	HYGIEA (Kolozsvár)	VESTA (Nagyvárad)
1. Szilárd			
- por	2		2
- granula	1		
- tableta	33	6	1
- draszté	10		
- capsula (+zselatin)	8		
2. Lágy			
- kenőcs (ung.)	4		
- végbélkúp	1		
3. Folyékony			
- oldat	8		
- injekció	41	5	16+1 (klóretil)
- szirup/szörp	3	2	
4. Más			
- gyógycigaretta	1		
Összesen* :	111	13	20

*koncentráció változatok nélkül

nagyszámú injekciót és tablettát, valamint –egyedülként – drasztét gyártottak.

3.2. Hygiea gyógyszervegyészeti gyár (Kolozsvár)

Néhány monokomponensű készítménye (kalcium-glukonát, -klorid, glükóz, sztrichnin-szulfát injekció) mellett fenazont, aminofenazont, fenobarbital-nátriumot, fenacetint, koffeint, teobromint, nátrium-bromidot tartalmazó összetett készítményei voltak. Egyes készítményekben növényi kivonatokat is találunk: tinctura Valerianae, extractum Passiflorae, Secale extractum.

3.3. Vesta vegyipari és gyógyárugyár (Nagyvárad)

A cég eredete 1922-re vezethető vissza, amikor dr. Mesinger Ármin festékgyárat alapított.

Főként injekciókat gyártott (atropin-szulfát, morfin-hidroklorid, prokain-hidroklorid, kalcium-sók, glükóz, metenamin). Karbamiddal társítva szilárd hidrogén-peroxid tabletták is készültek.

Ez a cég a későbbi Sinteza vegyipar elődjének tekinthető.

Összegzés

Jelen áttekintésünk egyfajta korrajzát mutatja be gyógyszerkultúra alakulásának egy manapság már megszokott emberélet alatt. Kétségtől a szakma számos úttörő jellegű feladattal birkózott meg és teremtette meg a jelen gyógyszerészet fejlődésének a lépcsőfokait. A fejlődés óriási, de mint hajdani kedves tanárunk emlegette, a klasszikus gyógyszerészetben jelen volt a tudomány és művészet is, egyetemben. A jelen nagy kihívása a gyógyszerészet mint hivatás előtt, hogy el ne vesszen a gyógyszerkereskedelelem forrongó lávájában. Még mindig áll és talán hangsúlyosabb mint valaha az a megállapítás, hogy a gyógyszerész a legkomplexebb ismerője a gyógyszereknek, de ma már nem is az előállítás, hanem az alkalmazás területén.

Elődeink azonban a kor szerény lehetőségei között járultak hozzá a gyógyítás folyamatához, nehéz történelmi időkben, és ezért helytállásuk az utókor tiszteletét érdemli.

Irodalom

1. Bayer I – A gyógyszerészet kialakulása és fejlődése. Galenus Kiadó, Budapest, 2010.
2. Izsák S. – Farmacia de-a lungul secolor. Ed.Ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1979.
3. Kempler K. – A gyógyszerek története. 2 bővített kiadás. Gondolat, Budapest, 1984.
4. Péter H.Mária - Az erdélyi gyógyszerészet magyar vonatkozásai. I-II.k. Kiadó az Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 2013.
5. Spielmann J, Baicu Graziella – Istoria ştiinţelor farmaceutice în România. Ed.Medicală AMALTEA, Bucureşti, 1994.
6. Stancu E – Din istoria farmaciei româneşti interbelice. Noema, 2008, 7: 61-71.
7. ***A Magyarországon forgalmalombahozatalra, engedélyezett, törzskönyvezett GYÓGYSZERKÉSZÍTMÉNYEK HIVATALOS JEGYZÉKE (lezárva: 1943. évi június hó 26.-án) és annak 1.számú pótlása (lezárva 1943. évi november hó 13.-án). Kiadó: a M.Kir.Országos Közegészségügyi Intézet, Budapest, 1943.
8. ***Dolgozó gyógyszerészek zsebnaptára. Felelős kiadó: Fényes Béla, Budapest, 1942.
9. ***Gyógyszerészek évkönyve 1944. Felelős kiadó: Koritsánszky Ottó, Budapest, 1944.